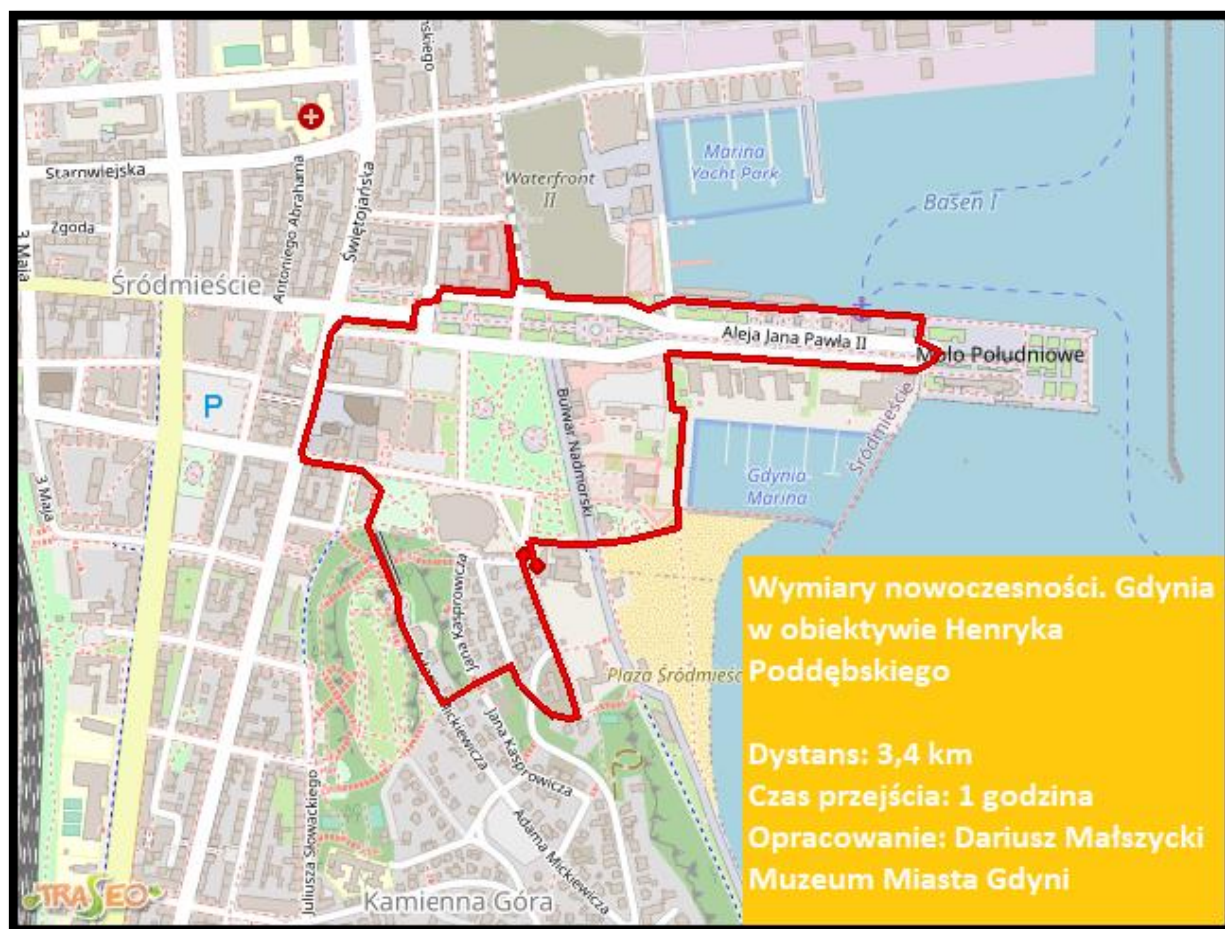

Wymiary nowoczesności. Gdynia w obiektywie Henryka Poddębskiego

Spacer historyczny śladami fotografa

Henryk Poddębski (1890-1945) był miłośnikiem turystyki krajoznawczej i fotografii, obie te pasje udało mu się połączyć w pracy zawodowej. Podróżując po II RP, docierał do wszystkich jej zakątków - od Mierzei Helskiej po Huculszczyznę, od Górnego Śląska po Wileńszczyznę. Podobnie działo się z jego fotografiami, które dzięki prasie oraz kolportażowi pocztówek i przewodników przybliżały Gdynię każdemu mieszkańcowi odrodzonej Polski i zachęcały do odbycia samodzielnych podróży na Wybrzeże.

Wyprawy fotograficzne realizował głównie na potrzeby Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, ale przyjmował również zlecenia od władz państwowych, zwłaszcza Wydziału Turystyki Ministerstwa Robót Publicznych (po 1932 roku Ministerstwa Komunikacji). Fotografie powstawały w określonym celu - miały propagować turystykę ojczyzną i wzmacniać jedność państwa. Zdjęcia z Gdyni posiadały dodatkowo wymiar szczególny, były wizualizacją przyszłej Polski, wizją nowoczesności i rozwoju.

Zapraszamy Państwa do odbycia spaceru historycznego śladem miejsc uchwyconych na fotografiach Henryka Poddębskiego. Przybliżając ich historię, możemy lepiej zrozumieć znaczenie, jakie miały dla ówczesnych Polaków i zastanowić się nad wydźwiękiem, jaki budzą dziś.

Zapraszamy do spaceru!

Znajdujemy się przed wejściem do Muzeum Miasta Gdyni (najbliższy przystanek ZKM: Plaża Śródmieście - Muzeum Miasta Gdyni 01). Budynek, położony u stóp Kamiennej Góry (fot. 1 - Widok na Kamienną Górę, fot. Henryk Poddębski, 1935), oddano do użytku w 2007 roku.

Fot. 1

Kamienna Góra jest jednym z tych miejsc, które często fotografował Henryk Poddębski. Geologicznie stanowi ona przedłużenie Kępy Redłowskiej. Początkowo tereny te nie były zagospodarowane, a wzniesienie nazywano „Gdyńską Górą”. Dopiero w 1806 roku zostały oddane w wieczystą dzierżawę generałowi wojsk pruskich von Kauffbergowi, wówczas otrzymały niemiecką nazwę Steinberg (co po polsku oznacza właśnie Kamienną Górę). Historyk Friedrich Schulz ustalił 15 czerwca 1809 roku jako datę, kiedy ta nazwa pojawiła się po raz pierwszy.

Ostatnim właścicielem folwarku był kupiec gdański Fryderyk Basner, od którego Kamienną Górę odkupił adwokat warszawski, Henryk Gałczyński. Miało to miejsce tuż po odzyskaniu dostępu do morza przez Polskę, 1 marca 1920 roku. Spiritus movens tej transakcji był Ryszard Gałczyński, bankier warszawski, który wysłał swego brata do Gdyni w celu zakupu odpowiedniego terenu pod przyszłe kąpielisko nadmorskie. Wkrótce też powstała spółka pod nazwą Pierwsze Polskie Towarzystwo Kąpeli Morskich z siedzibą w Warszawie, która stała się gospodarzem zakupionego terenu. Dla mającego tu powstać ekskluzywnego osiedla początkowo przyjęto nazwę Kamieniec Pomorski, ale po kilku latach powrócono do wcześniejszej, ale już polskiej nazwy Kamienna Góra.

W miejscu, w którym znajduje się plac Wolnej Ukrainy, w latach 1935-1938 stał budynek z szerokim tarasem, który uwiecznił na jednym ze zdjęć Henryk Poddębski. Było to kino-restauracja „Bodega” założone przez Brunona Zielińskiego, właściciela pierwszego gdyńskiego kina „Czarodziejka” (fot. 2 - Restauracja „Bodega” pod Kamienną Górą fot. Henryk Poddębski, 1935).

Fot. 2

Przechodzimy do promenady łączącej skwer Kościuszki z Kamienną Górą. W latach trzydziestych często przechadzał się tędy Henryk Poddębski (fot. 3 - Promenada nadmorska, w głębi hotel „Polska Riwiera”, fot. Henryk Poddębski, 1934).

Dawna promenada nadmorska – nazywana tak ponieważ do 1935 roku ciągnęła się wzdłuż plaży, w stronę Kamiennej Góry. W czasach PRL-u i krótko po 1989 roku nazywana była również Aleją Topolową (od rosnących przy niej do niedawna topól). Przy jej wylocie na skwer Kościuszki i molo Południowe, w czerwcu 1925 roku oddano do użytku restaurację „Casino”,

Fot. 3

w której znajdowały się sala balowa, klubowa, kawiarnia, cukiernia i rozległy taras dookoła, mogący pomieścić dwa tysiące gości. W 1928 lokal zmienił nazwę na „Morskie Oko”, a jego część przeznaczono na kino. Budynek spalił się w 1939 roku i został rozebrany.

Hotel „Polska Riwiera” został zbudowany w latach 1922-1923 przez lwowską spółkę o tej samej nazwie. Projektantem i budowniczym był Władysław Granowski. Budynek stał się pierwszą realizacją hotelową ulokowaną wzdłuż linii gdyńskiego wybrzeża. Bryła budynku nawiązuje do form klasycystycznych, ale zaokrąglony narożnik oraz przenikające się geometryczne kształty kolejnych części budynku nadają mu nowoczesny charakter. Hotel powstał szybko, a z powodu niewystarczających środków finansowych do jego budowy użyto tanich materiałów, takich jak drewno czy cegła wapienno-piaskowa. W pierwszych latach po II wojnie światowej zamieszkiwali tu aktorzy teatru kierowanego przez słynnego reżysera Iwo Galla. Następnie budynek przejęła Marynarka Wojenna.

Fot. 4

W 1925 roku Pierwsze Polskie Towarzystwo Kąpeli Morskich, to samo które kilka lat wcześniej wykupiło Kamienną Górę, zbudowało w miejscu starych łazienek męskich (z 1904 roku) znacznie większy budynek o nazwie Zakłady Kąpielowe (fot. 4 - Łazienki Kąpielowe przy promenadzie nadmorskiej w Gdyni, fot. Henryk Poddębki, 1930). Miały one kształt podkowy, z ramionami skierowanymi w stronę morza. Między nimi znajdowała się

koedukacyjna plaża strzeżona. Kabiny umiejscowione zostały w bocznych skrzydłach. Budynek rozebrano w 1935 roku podczas budowy mola Południowego.

Idziemy w stronę plaży (fot. 5 - Plaża, Łazienki Kąpielowe i Kamienna Góra, fot. Henryk Poddębki, 1930).

Fot. 5

Przechodząc przez plażę, warto wspomnieć, że dziś widzimy jedynie jej mały fragment, jeszcze w 1920 roku śródmiejska plaża sięgała do ujścia rzeki Chylonki. W okresie międzywojennym budowa portu zaczęła pochłaniać kolejne fragmenty wybrzeża. W 1932 roku z wypoczynku nad wodą można było korzystać aż do obecnego mola Rybackiego. W 1935 roku, kiedy oddano do użytku Basen Żeglarski, ustalono obowiązującą do dziś długość śródmiejskiej plaży (fot. 6 - Plaża gdyńska i drewniany pomost Żeglugi Polskiej, fot. Henryk Poddębski, 1932).

Fot. 6

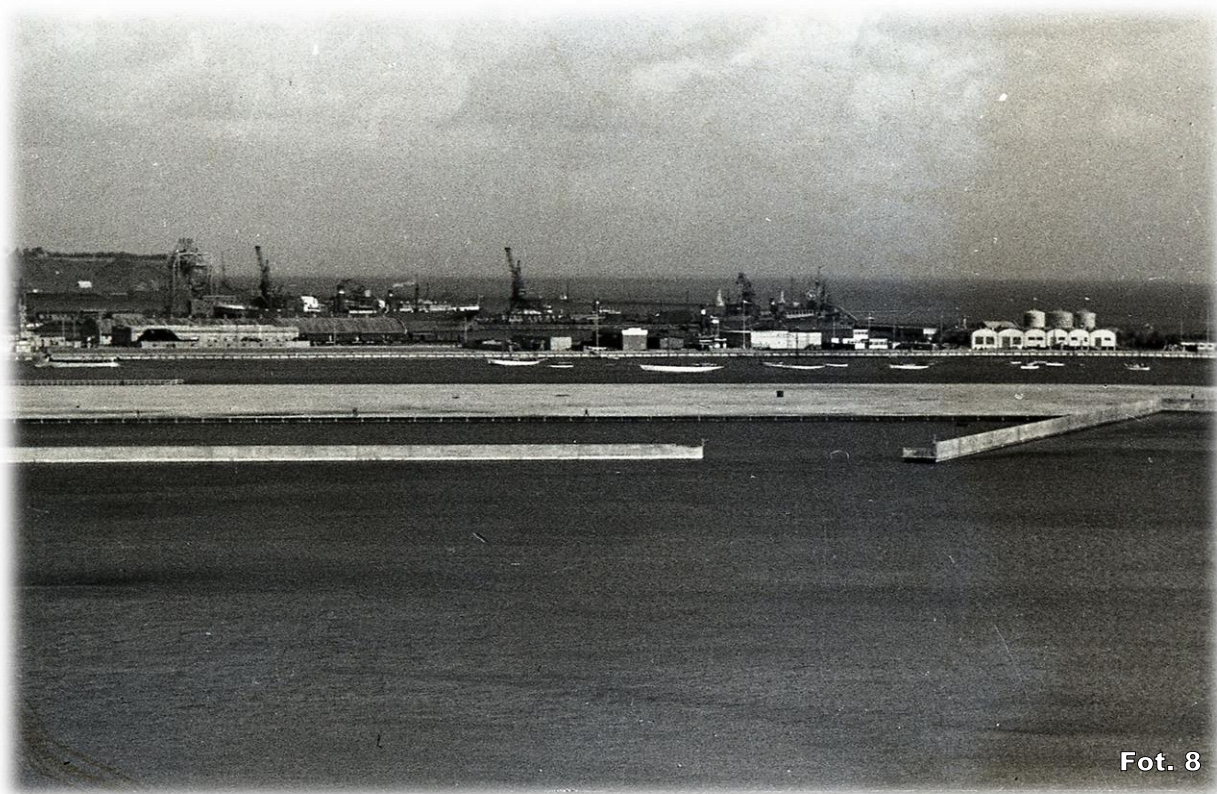

Fot. 7

Basen Żeglarski (fot. 7 - Basen Żeglarski, fot. Henryk Poddębski, 1938) zbudowany został jako ostatnia przedwojenna inwestycja portowa. Powstał dokładnie dwanaście lat później niż najstarsze części portu handlowego. Usytuowany został blisko gdyńskiego śródmieścia, w pobliżu plaży – z jednej strony oraz portu rybackiego i handlowego – z drugiej, na przedłużeniu jednego z głównych ciągów komunikacyjnych Gdyni – ulicy 10 Lutego i skweru Kościuszki.

Do budowy basenu Żeglarskiego przystąpiono w 1934 roku i już 26 kwietnia następnego roku nastąpił odbiór elementów hydrotechnicznych nowej inwestycji portowej. W kolejnym roku ta część portu była gotowa, choć niezagospodarowana (fot. 8 - Widok z Kamiennej Góry na basen Żeglarski i moło Południowe, fot. Henryk Poddębski, 1935).

W 1938 roku rozpoczęto budowę Domu Żeglarza, który w stanie surowym stanął tuż przed wybuchem II wojny światowej. Jego budowę dokończono dopiero po wojnie. W chwili obecnej znajduje się tam siedziba Wydziału Nawigacyjnego Uniwersytetu Morskiego.

Równolegle z budową basenu, na nabrzeżu Zachodnim wznoszono prowizoryczne pawilony i hangary. Pierwszy obiekt zbudował Yacht Klub Polski, z którego później korzystali także członkowie Oficerskiego Yacht Klubu. Przy basenie ulokowali się również żeglarze z klubu „Gryf”, Harcerskiego Ośrodka Morskiego oraz Ośrodka Morskiego Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego.

Wybuch wojny przerwał budowę gdyńskiego ośrodka żeglarskiego. W ostatnich dniach okupacji, kilka dni przed zajęciem Gdyni przez wojska radzieckie i polskie, wszystkie nabrzeża i falochrony basenu Żeglarskiego zostały wysadzone w powietrze. Odbudowę basenu ukończono dopiero w 1961 roku, wówczas gdyńska marina otrzymała nazwę basenu Żeglarskiego imienia generała Mariusza Zaruskiego.

Wzdłuż nabrzeża Młodych Żeglarzy oraz między budynkami klubów żeglarskich przechodzimy teraz na moło Południowe (fot. 9 - Aleja Zjednoczenia na moło Południowym, fot. Henryk Poddębski, 1938).

Fot. 9

Jednym z najbardziej ulubionych przez mieszkańców i turystów miejsc w Gdyni jest wybudowane w 1935 roku molo Południowe. Razem z basenem Żeglarskim, to najdalej na południe wysunięta część portu o długości prawie 630 m.

Wcześniej znajdowało się w tym miejscu kilka, różnej długości, drewnianych pomostów. Pierwszy, o długości 50 m, został zbudowany już w 1904 roku. W 1928 roku Żegluga Polska postawiła pomost o długości 131 m, który przedłużono do 270 m. Na jego końcu znajdowała się przystań pasażerska żeglugi przybrzeżnej. Ten ostatni pomost został zburzony w 1934 roku w momencie rozpoczęcia budowy mola Południowego.

Fot. 10

Przez molo ciągnie się aleja Jan Pawła II. Taką nazwę nosi od 2005 roku, wcześniej - dla upamiętnienia zjednoczenia ziem polskich po zaborach - nosiła nazwę alei Zjednoczenia. Północną krawędź mola stanowi nabrzeże Pomorskie. Po stronie południowej mola jeszcze przed wojną wybudowano gmach Stacji Morskiej. Obecnie znajduje się tam Morski Instytut Rybacki oraz Akwarium Gdyńskie. W sąsiedztwie postawiono wspomniany wcześniej Dom Żeglarza.

Wielką atrakcją dla odwiedzających Gdynię są cumujące stale przy nabrzeżu Pomorskim – z przerwami na remonty – okręt-muzeum „Błyskawica” oraz żaglowiec „Dar Pomorza”. W czasie pobytu w Gdyni, w sąsiedztwie swego poprzednika często cumuje żaglowiec szkolny Uniwersytetu Morskiego „Dar Młodzieży”. Jeszcze przed wojną, na nabrzeżu Pomorskim wybudowano pawilon pasażerskiej żeglugi przybrzeżnej. Obecny budynek oddano do użytku w 1976 roku (fot. 10 - Przystań pasażerska przy nabrzeżu Pomorskim, fot. Henryk Poddębski, 1938; fot. 11 - Pawilon przystani pasażerskiej na molo Południowym, fot. Henryk Poddębski, 1938).

Fot. 11

U nasady mola Południowego w 1974 roku postawiono fontannę. Jej projektantami są Łukasz i Bolesława Rogińscy. Pierwsza fontanna, zaprojektowana przez Wacława Tomaszewskiego (1884-1970) i Stanisława Hueckla (1911-1980), stała w tym miejscu w 1938 roku, ale została zniszczona w 1945 roku w wyniku działań wojennych.

Przechodzimy teraz w stronę ul. Waszyngtona (fot. 12 - Budynki przy ul. Waszyngtona od strony morza, fot. Henryk Poddębski 1933).

Fot. 12

Do 1933 roku ulica Waszyngtona nosiła nazwę ulicy Nadbrzeżnej, bowiem jak sama nazwa wskazuje znajdowała się wówczas przy samej plaży. Widać to na jednym ze zdjęć Henryka Poddębskiego. W wyniku rozbudowy portu, brzeg został wyznaczony nieco dalej w głąb morza.

Fot. 13

Zbudowany w latach 1927-1929 gmach Żeglugi Polskiej, zaprojektowany przez architekta z Poznania, Adama Ballensteda, zlokalizowany został na uboczu Śródmieścia, na terenie będącym własnością Skarbu Państwa. Organizatorem i pierwszym dyrektorem Żeglugi Polskiej był Julian Rummel, budowniczy gdyńskiego portu. Obiekt nawiązuje do historyzmu, szczególnie w formie podcienia z rzędem czterech kolumn. Mieściło się tu również Polsko-Brytyjskie Towarzystwo Okrętowe.

Początkowo Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej miał siedzibę w Nowym Porcie w Gdańsku, a do Gdyni został przeniesiony w 1927 roku. Zbudowany w 1929 roku budynek przy ul. Waszyngtona 42, zaprojektowany przez Tadeusza Doberskiego, dwa lata później został nadbudowany wg projektu Wacława Tomaszewskiego. Nad budynkiem góruje stalowa, ażurowa wieża wykonana w 1930 roku przez Stocznnię Gdańską (fot. 13 - Ulica Waszyngtona, od lewej budynki Żeglugi Polskiej i Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej, fot. Henryk Poddębski, 1933).

Dalej znajdują się budynki innych instytucji związanych z portem: Biuro Budowy Portu (w którym od 1931 roku mieszkał inżynier Tadeusz Wenda) oraz Morski Urząd Rybacki.

Przechodzimy teraz na środek skweru Kościuszki w stronę Pomnika Marynarza.

Fot. 14

Skwer Kościuszki jest fragmentem osi komunikacyjnej łączącej dworzec kolejowy z morzem. Jest to jedno z najbardziej reprezentacyjnych miejsc Gdyni. Został zaprojektowany w 1927 roku przez architekta Adama Kuncewicza. Ten prostokątny plac miał początkowo około 180 m długości i ponad 90 m szerokości. W chwili obecnej mierzy około 250 m długości. Na początku lat trzydziestych XX wieku zbudowano tam instalację wodno-

kanalizacyjną, założone zostały trawniki i urządzono zieleń (fot. 14 - Skwer Kościuszki, w głębi z lewej dom wójta Jana Radtkego przy ul. 10 Lutego 2, fot. Henryk Poddębski, 1935).

Początkowo na jego przedłużeniu znajdował się Dom Kuracyjny (niem. Kurhaus). W 1904 roku wybudowało go Gdyńskie Towarzystwo Kąpieli Bałtyckich. W tym samym czasie, na pobliskiej plaży postawiono łazienki kąpielowe (osobne dla mężczyzn i kobiet) oraz pięćdziesięciometrowe moło spacerowe. Tuż przed Domem Zdrojowym zasadzono zagajnik – „małpi gaj”. W związku z planowaną budową mola Południowego, został rozebrany w 1934 roku.

W latach trzydziestych wokół skweru zaczęły powstawać kamienice. Niektóre z nich przetrwały do dziś i znajdują się obecnie pod opieką konserwatorską. Na przykład kamienica wybudowana dla Kazimierza Pręczkowskiego przy skwerze Kościuszki 10/12 w latach 1932-1937. W tym budynku przed wojną mieściło się kino „Polonia”, a po wojnie – „Goplana”.

Na jednym ze zdjęć Henryka Poddębskiego widoczny jest dom wraz z zabudowaniami gospodarczymi należący do Elżbiety Skwiercz. Stały one mniej więcej w tym miejscu, gdzie obecnie znajduje się pierzeja budynków po południowej stronie skweru. W 1936 roku wybudowano w tym miejscu widoczną pod nr 15 kamienicę Florentyny Skwiercz, bratanicy Elżbiety (fot. 15 - Skwer Kościuszki, z prawej kamienica Florentyny Skwiercz, fot. Henryk Poddębski, 1937).

Po II wojnie światowej, przez wiele lat najbardziej charakterystycznym punktem skweru był pomnik Braterstwa Polsko-Radzieckiego, zaprojektowany przez Mariana Wnuka. Postawiono go w 1953 roku, a w lipcu 1990 roku został zdemontowany. Samą rzeźbę, przedstawiającą kobietę, ustawiono na Cmentarzu Żołnierzy Radzieckich w Redłowie. Wielu starszym mieszkańcom Gdyni do dziś pomnik kojarzy się z sympatyczną „Nataszą” – jak powszechnie go nazywano z uwagi na figurę dziewczyny na cokole.

W chwili obecnej, w miejscu pomnika znajduje się pomnik Marynarza Polskiego odsłonięty w 2018 roku. Jest to miejsce, w którym podczas wszelkich uroczystości państwowych i miejskich składane są kwiaty. Wydarzeniem, które zgromadziło największą liczbę uczestników było spotkanie z Janem Pawłem II w 1987 roku. Na pamiątkę tego wydarzenia w 1992 roku postawiono na skwerze Kościuszki kamień z tablicą.

Jeśli chcielibyśmy wybrać centralny punkt Gdyni to właśnie to skrzyżowanie ul. 10 Lutego z ul. Świętojańską i skwerem Kościuszki doskonale nadaje się do tego. Tu bowiem stykają się dwa główne, historyczne ciągi komunikacyjne miasta. Jeden prowadzi od strony dworca kolejowego w kierunku morza (ul. 10 Lutego, skwer Kościuszki i moło Południowe). Drugi ciągnie się wzdłuż obecnej ul. Świętojańskiej, Portowej i Węglowej. Dawniej łączył Gdańsk z Oksywiem i Puckiem (fot. 16 - Skwer Kościuszki, z lewej kamienica przy ul. Świętojańskiej 17 fot. Henryk Poddębski, 1937).

Fot. 16

Ulica 10 Lutego stanowi reprezentacyjny ciąg komunikacyjny, który wytyczono już w 1904 roku. Dawna aleja Kuracyjna liczy dziś 650 metrów, ale jej wygląd i długość zmieniały się wielokrotnie. Początkowo wąska, piaszczysta droga wysadzana była drzewkami po obu bokach i prowadziła do wspomnianego wcześniej Domu Zdrojowego (słynnego Kurhausu) na obecnym skwerze Kościuszki (stąd jej niemiecka nazwa – Kurhausallee).

Naturalnym przedłużeniem ul. 10 Lutego są omówione wcześniej skwer Kościuszki oraz molo Południowe. Razem stanowią jeden ciąg komunikacyjny od dworca kolejowego w stronę morza, który liczy sobie ponad 1,5 km długości.

Najbliższe skrzyżowania, na którym стоимy widzimy:

Dom Wójta Jana Radtkego – przy ul. 10 Lutego 2 stoi dom, postawiony w 1912 roku przez pierwszego polskiego sołtysa Gdyni i wójta Chyloni Jana Radtkego. Obecnie jest to najstarszy budynek znajdujący się w tym ciągu komunikacyjnym.

Kamienica przy ul. Świętojańskiej 17 – po drugiej stronie, przy ul. Świętojańskiej 17 widoczna jest kamienica zbudowana w latach 1927-1929 przez dwóch inwestorów z Torunia, Stanisława Lisieckiego i Walentego Bednarskiego. Stanisław Lisiecki w swojej części kamienicy otworzył widoczną na zdjęciu restaurację „Grand Café”. Walenty Bednarski założył sklep z wędlinami. Lisieckiemu nie powiodło się i w 1932 roku odsprzedał swoją część kamienicy Komunalnej Kasie Oszczędności (KKO), która w 1937 roku przebudowała ją w stylu funkcjonalizmu – podniesiono budynek, zlikwidowano balkony i „spłaszczono” dach”. Do niedawna znajdował się tam Bank PKO BP.

Skwer Żeromskiego – na skrzyżowaniu ul. 10 Lutego i Świętojańskiej w 2013 roku otwarto Infobox, nazywany również „Gdynia Info Box Obserwatorium Zmian”. Jak sama nazwa wskazuje, jest to miejsce, w którym zainteresowani mogą zasięgnąć informacji. Można tam zapoznać się z kulturalną ofertą różnych instytucji, a także kupić bilety na imprezy.

Fot. 17

Sto lat temu to miejsce wyglądało zupełnie inaczej. W 1911 roku Jan Plichta wybudował tu budynek w stylu góralskim, w którym znajdowała się restauracja na parterze oraz pokoje dla letników na piętrze. Kilka lat później restaurację przejął jego zięć Feliks Kohnke. W latach dwudziestych XX wieku znajdowała się tam m.in. pierwsza apteka gdyńska „Pod Gryfem”, mieszkał też tam budowniczy portu gdyńskiego Tadeusz Wenda.

Po sąsiedzku, przy ul. Świętojańskiej stał dom rodziny Heblów, w którym w 1921 roku lato spędził pisarz Stefan Żeromski. W 1933 roku na ścianie tego domu umieszczono tablicę poświęconą jego pobytowi w tym miejscu. W czasie okupacji oba budynki zostały rozebrane. Tablicę udało się ukryć. W 1956 roku postawiono w tym miejscu głaz, do którego przymocowano tablicę. Stąd skwerek, na którym znajduje się Infobox, często jest nazywany skwerem Stefana Żeromskiego (fot. 17 - Skwer Kościuszki, w głębi obecny skwer Żeromskiego, fot. Henryk Poddębski, 1937).

Przechodzimy dalej w stronę skrzyżowania ul. Świętojańskiej z ul. Armii Krajowej.

Dzisiejsza ulica Świętojańska na początku lat trzydziestych nazywana była jeszcze „Św. Jańska”. Ma 1,6 km długości i należy do tych ciągów komunikacyjnych miasta, które od czasu wybudowania najczęściej zmieniały swój wygląd. Jest ulicą nowoczesną, a – jako ciekawostkę można przytoczyć - różnica poziomów na obu jej końcach jest większa aniżeli najwyższe kamienice stojące przy tej ulicy (fot. 18 - Ulica Świętojańska, widok w stronę skrzyżowania z ul. Kwiatkowskiego (obecnie Armii Krajowej), fot. Henryk Poddębski, 1935).

Fot. 18

Ulica Świętojańska ma swój początek przy figurze św. Jana Nepomucena. Początkowo nazywała się Drogą Oksywską, bo przez wieki łączyła starą wieś Oksywie z prehistorycznym szlakiem, stanowiącym przedłużenie Drogi Królewskiej, wiodącej z południa kontynentu europejskiego nad Bałtyk do Gdańska. W czasie budowy portu gdyńskiego zlikwidowano bezpośrednie połączenie drogowe z Oksywiem. Przedłużeniem ul. Świętojańskiej są obecny plac Kaszubski, ul. Portowa, ul. Węglowa i ul. Chrzanowskiego.

Pierwsze budynki pochodzące z początków XX wieku znajdowały w pobliżu narożnika – przy ulicach Świętojańskiej i 10 Lutego. Po roku 1926 zaczęły tu powstawać pierwsze kamienice. Równocześnie nastąpiła budowa jezdni. W roku 1930 założono instalację wodociągową i kanalizacyjną oraz ukończono jej brukowanie, ułożenie krawężników i chodników. Ze względu na przewidywany w przyszłości ożywiony ruch samochodowy zbudowano początkowo dwie jezdnie jednokierunkowe, oddzielone wysepkami. W 1936 roku owe wysepki zostały usunięte. Dzięki temu ulica Świętojańska stała się szeroką, wygodną arterią, prowadzącą przez śródmieście do portu.

Po wojnie ulica ta przez wiele lat nie zmieniła się. Jej obecny stan to rezultat przebudowy z lat 2002-2006. Swym wyglądem nawiązuje do jezdni z początku lat trzydziestych XX wieku.

Przechodząc w stronę skrzyżowania z ul. Armii Krajowej, po lewej stronie mijamy plac Jana Pawła II i kościół p.w. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski (fot. 19 – Widok z Kamiennej Góry, na pierwszym planie kościół p.w. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski, fot. Henryk Poddębski, 1930).

Fot. 19

Kościół Najświętszej Marii Panny to najstarsza świątynia gdyńskiego śródmieścia, której patriotyczne znaczenie, oprócz pełnej nazwy – Najświętszej Marii Panny Królowej Korony Polskiej – podkreśla data jej konsekracji – 3 maja 1924 roku.

Ten mały gdyński kościółek budowany był od 1922 roku, a dokładnie od 29 września kiedy to podczas święta odpustowego na Oksywiu poświęcono kamień węgielny, aż do jesieni 1927 roku, gdy nałożono neobarokowy hełm na płaską do tej pory wieżę wieńczącą dzieło budowy kościoła. Kościół powstał dzięki zaangażowaniu mieszkańców, którzy wspierali budowę finansowo, materiałami, transportem czy pracą własnych rąk. Niektórzy stali się nawet

fundatorami jego bogatego wyposażenia. Pierwszym proboszczem tej parafii był ks. Ernest Jesionowski. Po nim funkcję tę w latach 1927-1939 sprawował, zamordowany przez Niemców w Piaśnicy, ks. Teodor Turzyński

Obok starego kościoła, gdzie odprawiana jest wieczna adoracja, wybudowana została nowa budowla sakralna, konsekrowana 4 maja 1986 roku przez biskupa chełmińskiego Mariana Przykuckiego. W tym samym roku na placu przykościelnym postawiony został pomnik Jana Pawła II autorstwa Wawrzyńca Sampa. W 2001 roku kościół został podniesiony do rangi kolegiaty, przy której została erygowana Kapituła Gdyńska. Od niedawna kościół jest bazyliką mniejszą.

Po drugiej stronie ulicy przez kilkadziesiąt lat znajdowało się największe gdyńskie kino „Warszawa”, które oddano do użytku w marcu 1939 roku, początkowo jako kino „Gwiazda”, zaś po drugiej stronie skrzyżowania widoczna jest kamienica mieszkalno-biurowa Polskiej Agencji Drzewnej (PAGED), firmy handlującej drewnem. Tej samej, która na Obłuzu posiadała skład drzewa w miejscu obecnego Bałtyckiego Terminalu Kontenerowego oraz wybudowała dla swoich pracowników osiedle ośmiu modernistycznych domów przy ul. płk. Stanisława Dąbka. Kamienicę zbudowano w 1934 roku wg projektu Jana Bochniaka.

Idąc w stronę Kamiennej Góry, przechodzimy obok postawionej w 1936 roku plebanii kościoła NMP. Wchodzimy na plac Grunwaldzki, który został przebudowany parę lat temu. W okresie międzywojennym było to miejsce wielkich uroczystości, które gromadziły tłumy ludzi. Między innymi latem 1939 roku odbyły się tu uroczystości Święta Morza i Kongres Eucharystyczny. Po wojnie w październiku miało miejsce pożegnanie zamordowanych w Piaśnicy gdynian. Muszla koncertowa stoi tu od połowy lat pięćdziesiątych XX wieku.

Fot. 20

Po drugiej stronie ulicy Armii Krajowej (dawniej ulica Eugeniusza Kwiatkowskiego), pod numerem 24, widać kamienicę biurowo-mieszkalną firmy Bananas, zaprojektowaną i wybudowaną w 1935 roku przez Elżę i Oswalda Ungerów. Charakteryzują ją formy kubiczne, a postawiona została w stylu późnego funkcjonalizmu, połączzonego z nurtem luksusowym. Inwestorem - jak sama nazwa wskazuje - była firma zajmująca się handlem owocami południowymi.

Na szczyt Kamiennej Góry dostajemy się uruchomioną w 2015 roku kolejką linową albo znajdującymi się po prawej stronie schodami. Z racji swego położenia, wielu fotografów w tym Henryk Poddębski wykonywało stąd panoramiczne ujęcia miasta i portu (fot. 20 - Widok z Kamiennej Góry w stronę ul. Świętojańskiej, fot. Henryk Poddębski, 1935; fot. 21 – Widok z Kamiennej Góry na skwer Kościuszki, fot. Henryk Poddębski, 1935).

Fot. 21

Fot. 22

Historia krzyży na Kamiennej Górze jest bogata w wydarzenia. Pierwszy stanął tu w 1931 roku, gdy zaczęto czynić starania o budowę Bazyliki Morskiej na terenie ofiarowanym przez Pierwsze Polskie Towarzystwo Kąpieli Morskich. Wkrótce podczas Święta Morza w 1934 roku odbyło się poświęcenie kamienia węgielnego, połączone z postawieniem nowego, drugiego już krzyża,

oświetlonego o zmroku i widocznego z daleka z lądu i morza. Został on ścięty na początku drugiej wojny światowej przez Niemców. Ten drugi krzyż uwiecznił w swoim kadrze z 1935 roku Henryk Poddębski (fot. 22 – Krzyż na Kamiennej Górze, fot. Henryk Poddębski, 1935).

Latem 1945 roku proboszcz parafii Najświętszej Maryi Panny, ksiądz kanonik Józef Miszewski (1903-1972) wraz z wiernymi wzniósł na dawnym miejscu nowy, trzeci krzyż, którego poświęcenie przy udziale licznych wiernych było dużym wydarzeniem. Krzyż ten, częściowo

spróchniały i przegniły, jesienią 1958 roku na skutek wichury przewrócił się, ale gdynianie, chcąc ten fakt ukryć przed wrogimi Kościołowi ówczesnymi władzami, skrócili go i niezwłocznie postawili. W połowie lat sześćdziesiątych XX wieku krzyż został usunięty.

Fot. 23

Już w nowej Polsce 10 listopada 1990 roku mieszkańcy Gdyni przenieśli z placu przykościelnego tamtejszy drewniany krzyż i postawili go na dawnym miejscu, na Kamiennej Górze. Wreszcie obecny, dwudziestopięciometrowy, piąty już z kolei krzyż, został wykonany ze stali węglowej o zwiększonej wytrzymałości i zabezpieczony warstwą cynku oraz obłożony blachą nierdzewną o wadze 25 ton. Poświęcenie odbyło się 3 maja 1994 roku przez metropolitę gdańskiego arcybiskupa Tadeusza Goćłowskiego przy licznych udziale mieszkańców. Odtąd zwiastuje powracającym z morskich podróży marynarzom i rybakom bliskość lądu, miasta rodzinnego i domu (fot. 23 – Widok z Kamiennej Góry na port, fot. Henryk Poddębski, 1935).

W pobliżu miejsca, gdzie tradycyjnie stał krzyż, w 1956 roku postawiony został pomnik – obelisk składający się z kilku głazów, poświęcony obrońcom Wybrzeża z 1939 roku.

Idziemy w stronę ul. Adama Mickiewicza, za parkingiem skręcamy w lewo i wąskim przejściem schodzimy schodami w dół. Mijamy ul. Jana Kasprowicza. Dochodzimy do ul. Sienkiewicza, podchodząc nieco pod górę, dochodzimy do skrzyżowania z ul. Sędzickiego.

Na pocztówkach przedstawiających widok z Kamiennej Góry często można zobaczyć to skrzyżowanie. Ulice Sienkiewicza i Sędzickiego powstały w miejscu dwóch polnych dróg prowadzących do znajdującego się na Kamiennej Górze folwarku. Początkowo nazywały się odpowiednio ul. Kaszubską i Gdyńską (fot. 24 – Kamienna Góra, ul. Sienkiewicza widok w stronę skrzyżowania z ul. Sędzickiego, fot. Henryk Poddębski, 1930).

Fot. 24

Ze skrzyżowania wchodzimy w wąską dróżkę, gdzie po prawej stronie znajdują się budynki przypominające swym kształtem staropolskie dworki. Są to wille „Zosieńka” i „Otok”. Zdjęcie tych domów Henryk Poddębski uwiecznił na kliszy szklanej w 1930 roku (fot. 25 - Wille „Zosieńka” i „Otok” przy ul. Sędzickiego, fot. Henryk Poddębski, 1930).

Fot. 25

Plan parcelacyjny i założenie architektoniczne przyszłego letniska przygotował profesor Politechniki Warszawskiej, architekt Tadeusz Tołwiński (1887-1951) wraz z wykładowcą architektury, Tadeuszem Zielińskim. Plan przewidywał sprzedaż działek od 400 do 1600 m kw. Wkrótce też rozpoczął się ruch budowlany, w wyniku którego do roku 1925 z ogólnej liczby 345 działek zabudowano około sześćdziesięciu. Znaczna część domów, szczególnie tych z lat dwudziestych XX wieku, powstała na ogół jako wille jednopiętrowe w stylu dworów polskich. W latach trzydziestych XX wieku zaczęto budować na Kamiennej Górze wille modernistyczne.

Willa „Zosieńka” przy ul. Sędzickiego 22 została wybudowana w 1923 roku dla Zofii i Jana Sierakowskich. W 1984 roku wpisano ją do Rejestru Zabytków.

Fot. 26

Willa „Otok” przy ul. Sędzickiego 24 na Kamiennej Górze, została zbudowana dla hrabiego Franciszka Otockiego w 1923 roku. Willę zbudowano w stylu dworowym, przypomina ona swym wyglądem dawny dwór polski, z gankiem, na którym jest taras wsparty na sześciu kolumnach. Jest to styl charakterystyczny dla pierwszych budynków postawionych na terenie

zakupionym przez Pierwsze Polskie Towarzystwo Kąpieli Morskich. Nad wejściem umieszczono oryginalny kartusz z herbem właściciela. Budynek od 1978 roku znajduje się w rejestrze zabytków (fot. 26 – Willa „Otok” przy ul. Sędzickiego 24, fot. Henryk Poddębski, 1930).

Idąc z powrotem w stronę Muzeum Miasta Gdyni ulicą Sędzickiego mijamy po prawej stronie następujące budynki:

Fot. 27

Akademik Uniwersytetu Morskiego zbudowany na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. W tym miejscu przed wojną stała drewniana muszla koncertowa, a właściwie dwie muszle, w których odbywały się koncerty m.in. Orkiestry Marynarki Wojennej. Dyrygowali tam znani artyści jak np. Feliks Nowowiejski (fot. 27 - Muszla koncertowa na Kamiennej Górze, fot. Henryk Poddębski, 1930).

Fot. 28

Hotel Kaszubski – zbudowany w latach 1922-1923 wg projektu Tadeusza Zielińskiego. Przed wojną mieściły się w nim: 42 pokoje gościnne, sala dancinowa oraz restauracja. Goście hotelowi, nie wychodząc z pokoi, mogli słuchać koncertów odbywających się w sąsiedniej muszli koncertowej (fot. 28 – Hotel Kaszubski na Kamiennej Górze, fot. Henryk Poddębski, 1930).

Idąc dalej, w stronę skweru Kościuszki dochodzimy do Muzeum Miasta Gdyni i ul. Zawiszy Czarnego, gdzie kończy się nasza trasa (fot. 29 – Kamienna Góra, fot. Henryk Poddębski, 1935; najbliższy przystanek ZKM: Plaża Śródmieście - Muzeum Miasta Gdyni 01). Dziękujemy za wspólny spacer!

Fot. 29

Mapa trasy w aplikacji Traseo:

<https://www.traseo.pl/trasa/wymiary-nowoczesnosci-gdynia-w-obiektywie-henryka-poddebskiego-muzeum-w-terenie>

Opracowanie tekstu: Dariusz Małszycki

Materiały archiwalne: Muzeum Miasta Gdyni